

SON OSMANLI MEBUSAN MECLİSİ SEÇİMLERİ VE İZMİT MEBUSLARI

Taner BİLGİN*

Giriş

Anadolu'daki Milli Mücadele hareketi, başından itibaren millet iradesi ilkesine dayanmaktaydı. Bu hareketin ilk işareti, Amasya Genelgesi'nde alınan "her türlü etki ve denetimden uzak milli bir heyetin kurulmasının elzem olduğu" kararıydı. Bu karar Erzurum Kongresi'nde vücut bulmuş ve İstanbul Hükümeti'nin yanında bir Temsil Heyeti oluşturulmuştu. Ayrıca Meclis-i Mebusan'ın bir an önce açılması istenmişti.¹ Erzurum Kongresi sonrasında yayınlanan beyannamede özetle, "Milletlerin kendi mukadderatını bizzat tayin ettiği bu tarihî devirde İstanbul Hükümeti'nin millet iradesine tabi olması zaruridir" denilmekteydi. 4-11 Eylül 1919 tarihinde toplanan Sivas Kongresi'nde ise Erzurum Kongresi kararları aynen kabul edilerek, seçimlerin yapılması ve Meclis-i Mebusan'ın açılması isteği tekrarlanmıştı.² Bununla birlikte İngiliz çıkarları doğrultusunda hareket eden Damat Ferit Hükümeti'nin istifa etmesi yönünde yurdun birçok bölgesinden tepki telgrafları da gönderilmekteydi.³ Çekilen telgraflarda Damat Ferit Hükümeti'nin bir an önce istifası isteniyordu. Mustafa Kemal, bu durumdan son derece memnundu. Nitekim Sivas Kongresi'nde alınan kararların Anadolu tarafından benimsendiği ve gerekirse topyekûn silahlı direnişe geçilebileceği görülmekteydi.⁴ Sivas Kongresi sonrası İstanbul ile olan haberleşme kesilmiş ve yaşanan bu hadiseler Damat Ferit Hükümeti'nin iktidarda kalma ihtimalini imkânsız hale getirmişti.⁵

Sonuçta Anadolu'nun baskılarına daha fazla dayanamayan Damat Ferit Paşa, 1 Ekim 1919'da istifa etti,⁶ 2 Ekim günü Anadolu Hükümeti ile daha iyi ilişkiler kurabileceği düşünülen Ali Rıza Paşa Hükümeti kuruldu.⁷ Yeni kurulan kabinenin daha ılımlı olması

* Yrd. Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, e-mail: taner.bilgin@bilecik.edu.tr

1 Selahattin Tansel, *Atatürk ve Kurtuluş Savaşı (1919-1922)*, Ankara 1965, s. 45.

2 Haluk Selvi, *Milli Mücadele'de Erzurum (1918-1923)*, Ankara 2000, s. 220-221; Ahmet Demirel, *İlk Meclisin Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler*, İstanbul 2010, s. 35-37.

3 Paul Dumont, *Mustafa Kemal*, Çev: Zeki Çelikkol, Ankara 1963, s. 38.

4 Mehmet Şahingöz, *Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası ve Tepkileri*, Ankara 2001, s. 4-5.

5 Taner Bilgin, *Milli Mücadele Döneminde Bilecik, Sakarya*, 2012, s. 100

6 Vakıf, 3 Ekim 1919, s. 1.

7 Ali Fuat Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, Ankara 1952, s. 245; Mahmut Goloğlu, *Üçüncü Meşrutiyet*, İstanbul 2010, s. 47; Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. 2, Ankara 1998, s. 364; Tansel, *Atatürk ... 1965*, s. 46; Dumont, *Mustafa ... 1993*, s. 40; Demirel, *İlk ... 2010*, s. 35-37.

nedeniyle iki taraf arasındaki ilişkiler gelişme gösterdi ve Temsil Heyeti adına Mustafa Kemal Paşa, İstanbul Hükümeti adına ise Salih Paşa, 20 Ekim 1919 tarihinde Amasya'da görüştü.⁸ Bu yakınlaşmanın sonucunda seçimler ve Meclis'in yeniden açılması konusunda görüş birliğine varıldı.⁹ Amasya Protokolleri olarak tarihe geçen bu olay İstanbul'un Milli Mücadele'yi ve Temsil Heyeti'nin gücünü tanınması açısından son derece önemli bir adım olmuştu.¹⁰ Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin istifa ederek, Milli Mücadele taraftarı kişilerden mürekkep bir kabinenin kurulması Mustafa Kemal Paşa'nın ilk zaferi gibiydi.¹¹

Ali Rıza Paşa Hükümeti, 9 Ekim'de bir kararname yayımlayarak,¹² seçimlerin en çabuk biçimde yapılması için 15 gün içinde ikinci seçmenlerin seçimine başlanmasını; bundan sonraki beş gün içinde de mebus seçimlerinin yapılmasını istedi.¹³ Bu çerçevede mebus seçimleri için her tarafta çalışmalar başlatıldı¹⁴ ve defterler düzenlendi.¹⁵ Mustafa Kemal'e göre yapılacak olan seçimlerin başarıya ulaşması Milli Mücadele taraftarı olan kişilerin seçilmesi ile mümkündür. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa, yapılacak seçimlerde herkesin mebusluğa aday olmasının uygun olmayacağını bildirmiş ve bir bakıma Milli Mücadele taraftarı kişilerin Meclis'e girmesinden yana bir politika takip etmişti.¹⁶

İzmit'te Durum

Atatürk ve kurmaylarının başlatmış olduğu Milli Mücadele hareketine, İzmit de gerekli desteği başlangıçtan itibaren vermişti. Sivas Kongresi sonrası, Mustafa Kemal'in İstanbul ile ilişkilerin kesilmesi yönündeki telkinleri sonucunda birçok Anadolu şehriden İstanbul ile ilişkilerin kesildiği yönünde telgraflar gelirken, 24 Eylül 1919 tarihinde 20. Kolordu Kumandanlığı adına Erkan-ı Harbiye Reisi Ömer Bey, Ali Fuat Paşa'ya Bolu'nun Harekât-ı Milliye'ye katılmasının, İzmit'i de galeyana getirdiğini bildiren bir yazı göndermişti.¹⁷ 27 Eylül günü ise İzmit'in merkezî hükümetle ilişkisini kesmek üzere olduğu; Dahiliye, Maarif ve Nafia nazırlarının istifa ettiği, Ferit Paşa Kabinesinin istifa etmek üzere olduğu bildirilmişti.¹⁸ Nitekim bu telgraftan 1 gün sonra da (28 Eylül günü) İzmit'in İstanbul ile ilişkilerini kestiği¹⁹ ve Hendek, Adapazarı, İzmit ve çevresinin Milli Mücadele hareketine katıldığı bildiriliyordu.²⁰ Adapazarı, İzmit ve çevresindeki Kuva-yı Milliye, Ferit Paşa'nın ihanet içeren faaliyetlerinin durdurulması gereğini padişaha bildirmişti.²¹

8 ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:15, G:34, B:34-1.

9 Tefik Çavdar, "İleri Gazetesinde 1919 Seçimleri", *TODAİE Amme İdaresi Dergisi*, C.14, Sayı:2, 1981, s. 18, Seçimlerin yeniden yapılması fikri Ekim 1918'den itibaren Osmanlı gündeminden hiç inmemişti. Ancak buna rağmen 1 yıl boyunca seçim kararı alınmadı. Sivas Kongresi sonrasında Anadolu'nun İstanbul'la ilişkilerini kesme kararı alması sonrasında Damat Ferit Paşa ve kabinesi istifa etmek zorunda kalmış ve Anadolu ile daha iyi ilişkiler kurabileceği düşünülen Ali Rıza Paşa'nın iktidara gelmesiyle seçim kararı artık alınmıştı.

10 Tefik Bıyıklıoğlu, *Atatürk Anadolu'da, (1919-1921)*, Ankara 1959, s. 56; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler, (Mütareke Dönemi)* C.II, İstanbul 2008, s. 39; Demirel, İlk ... 2010, s. 37.

11 Ercan Karlı, *Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet*, İstanbul 2004, s. 77.

12 TİTE Arşivi, K:13, G:17, B:17-1,2

13 Yılmaz Akkılıç, *Kurtuluş Savaşında Bursa*, Bursa 1997, s. 89; Selvi, *Milli ...* 2000, s. 223; Tefik Çavdar *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, Ankara 2004, s. 184; Goloğlu, Üçüncü ... 2010, s. 47; Rıdvan Akın, *TBMM Devlet (1920-1923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkleri ve İdare*, İstanbul 2008, s. 42.

14 Son Osmanlı Mebuslar Meclisi için yapılacak olan seçimler dönemin gazetelerine de yansımıştı. Ekim ayının 16'sından itibaren İkdâm gazetesinde çıkan yazılarda son Osmanlı Mebuslar Meclisi için İstanbul'da seçimler yapılmaya başlandığı haberi veriliyor, "müntehib-i saniler belirleniyor. İstanbul seçimleri 18 Aralık 1919'da yapılacak. Mebuslar Meclisi ise 12 Ocak 1920'de açılacak" deniliyordu. İkdâm Gazetesi, 18 Ekim 1919, s. 1-2. Aynı gazetenin 19 Ekim tarihli yazısında ise "seçimler başladı", "Vatandaş İntihap Zamanı, Yani İmtihan Zamanı Geldi", "Seçimlerde Gayrimüslimler", "Milletin Yeni Mebusları Nasıl Olmalı" gibi başlıklar atılarak seçimlerden bahsediliyordu. İkdâm Gazetesi, 19 Ekim 1919, s. 1.

15 ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:113, B:113-1.

16 ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:265, B:265-1.

17 TİTE Arşivi, K:306, G:32 B:32-1

18 TİTE Arşivi, K:308, G:71 B:71-1

19 TİTE Arşivi, K:308, G:48 B:48-1.

20 TİTE Arşivi, K:24, G:34 B:34-1,3.

21 TİTE Arşivi, K:21, G:40 B:40-1; TİTE Arşivi, K:31, G:95, B:95-1.; TİTE Arş. K:18, G:87, B:87-1.

Görüldüğü gibi İzmit de birçok Anadolu şehri gibi Mustafa Kemal'in taleplerini biraz gecikmeli de olsa harfiyen yerine getirerek Damat Ferit Hükümeti'nin istifasına zemin hazırlamıştı. Sıra Meclis-i Mebusan için seçimlerin yapılmasına gelmişti. Bu amaçla İzmit ve kazalarında da hummalı bir seçim çalışması başladı.

Mustafa Kemal bir genelge yayımlayarak mebus adaylarının Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne şahsen müracaat etmesini ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin esaslarını vicdanen kabul etmiş kişilerden tespit edilmesini istemişti.²² Görüldüğü gibi Mustafa Kemal, seçimlerde Milli Mücadele taraftarı olan kişilerin seçilmesini istemekte ve bu yönde telkinlerde bulunmaktaydı.²³ Bununla da yetinmeyip birçok Anadolu şehrinde isimler vererek bu kişilerin seçilmesini istemişti.

Bu çerçevede 13 Ekim 1919 tarihinde İzmit Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne bir telgraf çekerek ARMHC adına İzmit'ten aday olan eski İzmit Mutasarrıfı Süreyya Bey'in adaylığının münasip olduğunu bildirmişti.²⁴ Süreyya Bey, gönüllü olarak katıldığı Trablusgarp Savaşı'nda Mustafa Kemal'in emrinde bulunmuştu. Milli Mücadele döneminde de Mustafa Kemal'in yakınındaki kişilerden biri olmuş ve Amasya Genelgesi'ni imzaladıktan sonra Erzurum ve Sivas kongrelerine delege olarak katılmıştı. Süreyya Bey'in sonraki süreçte de Mustafa Kemal ile yakınlığı devam edecek, onun isteğiyle Yeşil Ordu'nun kurucuları arasında yer alacaktı.²⁵ Mustafa Kemal kendisine bu derece yakın olan Süreyya Bey'in mutlaka mebus seçilmesini arzu etmiş ve daha önce mutasarrıf olarak görev yaptığı İzmit'ten aday göstermişti.

Mustafa Kemal, 13 Ekim 1919 tarihinde İzmit Fırka Kumandanı olan Asım Bey'e de bir telgraf çekerek, Süreyya Bey hakkında övgü dolu sözler sarf etmiş, adaylığını duyurmuş ve mebus seçilmesinin Heyet-i Temsiliye adına son derece önemli olduğu vurgusunu yapmıştı.²⁶ Bununla birlikte 19 Ekim günü Ali Fuat Paşa'ya da bir telgraf çekerek eski İzmit Mebusu Süreyya Bey'in İzmit'ten adaylığını koyduğunu bu nedenle seçilmesi için gerekenin yapılmasını istemişti.²⁷

Mustafa Kemal'in bu çalışmalarının yanında Süreyya Bey de boş durmuyor, seçim bölgesinde faaliyetlerde bulunuyordu. Öyle ki, 20 Ekim 1919 tarihinde Ali Fuat Paşa'ya gönderdiği telgrafta; vatan topraklarını düşman işgalinden kurtarmak için başlatılan mücadele de başarılı olmak adına, Meclisi Mebusan'da çoğunluğu oluşturabilmek için İzmit'ten mebus adayı olduğunu bildirmiş ve mebus seçilmesi için gerekli yerlere bu durumun bildirilmesini rica etmişti.²⁸

Bunun üzerine Ali Fuat Bey hemen harekete geçerek 23 Ekim 1919'da Bahr-i Sefid Boğaz Mevki Müstahkem Kumandanı Miralay Şevket Bey'e çekmiş olduğu telgrafta; "*İzmit mutasarrıf-ı sâbıkı Süreyya Bey'in İzmit livâsı meb'usluğuna namzedliğini vazi' ettiğiinden mumâileyhin intihâbı husûsunda zât-ı birâderlerinin de delâletleri mercûdır*" demek suretiyle durumu Şevket Bey'e bildirmişti. Ayrıca telgrafta Birinci Fırka Kumandanı olan Asım Bey'den de yardım etmesi istenmişti.²⁹ Süreyya Bey'in mebus seçilmesi Mustafa

22 Adnan Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Ankara, 2006, s. 69.

23 TİTE Arşivi, K:310, G:5 B:5-1; 16 Ekim 1919 tarihinde 20. Kolordu Kumandanı Mirliva Ali Fuat Paşa, 20. Kolordu Kumandanlığı Vekâleti'ne ve çeşitli birliklere Heyet-i Temsiliye'nin mebus seçimlerine müdahale etmeme kararı aldığını, ancak Meclis-i Mebusan'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin esaslarını vicdanen kabul eden namuslu ve kuvvetli siyasi bir grup oluşturulması arzu edildiği için, namzetliklerini koyan şahısların bu hususlara dikkat edilerek seçilmesine gayret edilmesini isteyen bir yazı yayınlamıştı. TİTE Arşivi, K:309, G:2 B:2-1.2.

24 ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:52, B:52-1.

25 M. Serhan Yücel, *Türkiye'nin Siyasal Partileri (1859-2006)*, İstanbul, 2006, s. 23.

26 ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:52, B:52-2.

27 TİTE Arşivi, K:309, G:67, B:67-1; ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:93, B:93-1.

28 TİTE Arşivi, K:309, G:37, B:37-1.

29 TİTE Arşivi, K:309, G:71, B:71-1.

Kemal için son derece önemli olmalı ki, bölgede bu noktada büyük bir çaba sarf edilmişti.

İzmit'ten Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adına aday gösterilen elbette ki sadece Süreyya Bey değildi. Bunun dışında da birçok aday vardı. Nitekim 20 Ekim 1919'da İzmit Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Hacı Ali Bey, Sivas'ta Heyet-i Milliye Riyaseti'ne göndermiş olduğu telgrafta ARMHC namına İzmit Livası mebusluğuna aday olan kişileri; Müşahir muharrirlerinden Servet-i Fünun Ceridesi Müessisi Ahmed İhsan Bey, Eski Amasya Mutasarrıfı Sırrı Bey, Eski İzmit Mutasarrıfı Süreyya Bey, İzmit'in Dördüncü devre mebuslarından İsmail Beyzade, İzmit Tahrirat Müdürü Ali Galib ve Mülkiye Mutasarrıflarından Geyveli Salim Bey, şeklinde vermişti.³⁰

25 Ekim 1919'da ise İzmit Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Hacı Ali Bey Sivas'ta Heyet-i Milliye Riyaseti'ne bir telgraf çekerek, daha önce İzmit ve çevresinden adaylığını koyan 6 mebusun dışında Erkan-ı Harbiye Umumiye Dairesi'nden Emin Ali,³¹ Karamürsel'de Makrıköy sabık Müstantiki Bosnalı Dava Vekili Ahmet Mithat Bey, Eski İzmit mutasarrıfı Selim Sırrı Paşa, Petersburg Sefareti Başkâtibi Orhan Şemseddin Bey ve Kazım Nami Bey'in aday olduklarını bildirmişti.³²

25 Ekim 1919'da Mustafa Kemal, İzmit Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'ne yeniden telgraf çekerek İzmit ve çevresindeki seçimlerin ne durumda olduğunu ve yeni adaylar olursa bunların da kendisine bildirilmesini isteyecekti. Bu telgrafa cevap olarak, 30 Ekim 1919'da Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye İzmit Reisi Hacı Ali Bey, İzmit'ten mebus olan adayları şu şekilde bildirmişti: Vükela-i davadan Gürcüzade Safi, kundura eşrafından Faik, İzmit'te mukim Medrese-i El-Fezat Darülhikmete El İslamiye azasından Hacı Abdülaziz Bey, Uzunbey Çiftliği sahibi Mustafa, Samsun Divan-ı Harp azasından Karamürsellî Miralay Ahmed Kazım, Edirne merkez kaymakamı İznikli Ahmed Zihni Beyoğlu, Bidayet muhakemesi Reis-i evveli Mehmed Vehbi, İzmir Mekteb-i Sultani Müdürü Ali Haydar.³³

30 ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:95, B:95-1.

31 ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:129, B:129-1. Emin Ali Bey Milli Mücadele taraftarı olup seçimler öncesinde bir programda hazırlamıştı. Emin Ali Bey'in hazırladığı program şu şekildeydi:

1. Erzurum'dan Edirne'ye kadar uzanan Trabzon'dan Halep'e kadar inen ve Türkiye denilen yekpare bir Müslüman vatani vardır. Bu anavatan bir bütün halindedir. Bölünemez, tahribi kabul etmez, ayrılık tanımaz ve Müslüman birliği ihlal edilemez. Bu nedenle 30 Ekim 1918 tarihi itibarıyla Osmanlı sınırları içerisinde kalan bölge Misak-ı Millidir.

2. Yukarıda hududu çizilen saha üzerinde hükümler olan bir saltanat ve bir hilafet vardır ki istiklal ile kâindir. Her ikisinin masuniyeti istiklalinin tamamıyla temin olunmak zorundadır.

3. İdare-i Hükümetin şekli esasiyesi irade-i milliyenin hâkimiyetindedir.

32 ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:129, B:129-1.

33 ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:141, B:141-1. İleri gazetesinin 3 Kasım 1335 tarihindeki haberinde de İzmit'ten aday benzer isimler verilmişti. İleri gazetesi, 3 Kasım 1335, s. 4.

1920'ler, İzmit Tren İstasyonu ve Körfez manzarasında hatıra fotoğrafı çektiren bir polis.

Görüldüğü üzere İzmit bölgesinde seçimler son derece hareketli geçiyordu. Mustafa Kemal'in bütün telkinlerine rağmen sadece ARMHC üyeleri değil, birçok kişi İzmit'ten adaylığını açıklamıştı.³⁴ Bu kadar fazla mebus adayının olması da doğal olarak seçimlerde adaylar arasında kavgaların olmasına ve seçim bölgesinde geriye düşen adayların itirazına sebebiyet veriyordu. Elbette ki, seçimlerle ilgili itirazlar sadece İzmit'ten gelmiyordu. Anadolu'nun birçok seçim bölgesinden Sadaret'e seçimlerle ilgili şikâyetler ulaşmaktaydı. Bu duruma kayıtsız kalmayan Sadaret makamı da Kasım ayı başından itibaren daha önceki hükümet döneminde gönderilen teftiş heyetleri gibi heyetlerin yeniden oluşturulması kararını alarak 3 Kasım 1919 tarihinde, iki heyet teşkil edilmesi ile ilgili bir kararname çıkarttı.³⁵ Teftiş heyetleri seçim bölgelerini gezerek yapılan seçimlerin tam bir serbestlik içinde yapıp yapılmadığını ve suçlular varsa bu kişilerin cezalandırılması görevini ifa edecekti.

Seçimlerin başlangıcından itibaren İstanbul Hükümeti Mustafa Kemal'e uyarılarda bulunmuş ve seçimlere herhangi bir şekilde müdahalede bulunulmamasını istemişti. Ancak Mustafa Kemal ve kurmayları bütün bu uyarılara rağmen seçimlerde milletin güvenini kazanmış ARMHC üyelerinin kazanması yönünde faaliyetlerde bulunmaktan kaçınmamıştı. Bu durumun doğal sonucu teftiş heyetleri oluşturulmuştu. 3 Kasım 1919 tarihinde Dâhiliye Nazırı Şerif Paşa, Ali Fuat Paşa'ya bir telgraf çekerek Hurşit Paşa'nın İzmit ve çevresinde

34 İzmit mutasarrıfı tarafından Dahiliye Nazırı Şerif Paşa'ya çekilen telgrafta İzmit'ten mebus adayları şu şekildedeydi: İzmit mutasarrıfı-ı esbaki İbrahim Serman, Amasya mutasarrıfı Sırrı, Servet-i Fünun sahibi Ahmed İhsan, Mülkiye müfettişlerinden Salim ve Erkan-ı Harbiye Umumiyye dairesinde muharririn-i askeriyeden Emin Ali ve Makriköy müstentik-ı sabıkı dava vekili Ahmed Midhat, Orhan Şemseddin ve dava vekillerinden Safi ve Kandıra eşrafından Faik ve eşraftan Mustafa Reşid ve Karamürselli Miralay Ahmed Kazım ve Edirne merkez kaymakamı, Ahmed Zihni Beyoğlu bidayet mahkemesi reis-i evveli Mehmed Vehbi ve İzmit Sultani Müdürü Ali Haydar ve Muhacirin müdürü Hakkı ve Evkaf Nezareti Müessesat-ı İlmiyye vakfiyye müdür muavini Ali ve ahali iktida defterdarı namına muharrirden Emin Ali ve Kazım ve Çanakkale'de dava vekili Mehmed Sami ve ziraat mühendisi Ata ve Eskişehir mutasarrıf-ı sabıkı Mehmed Sami ve Sapançalı Hakkı ve İzmit mebus-ı sabıkı Ziya beylerle İzmit mutasarrıf-ı esbaki Salim Sırrı Paşa ve İzmitli...Abdülaziz ve Adapazarı Kadısı Seyyid Ahmed ve Artvin Kaymakamı sabıkı Hafız Fahreddin azalardan ibaret olduğu maruzdur. BOA DH. İUM. EK. 115-31.

35 BOA. DH. ŞFR. D:104-155.; Sofuoğlu, *Milli ...* 2006, s. 69.; Aslında Dahiliye Nezareti 23 Ekim 1919 tarihinde mebus seçimlerinin kanun ve nizamlar dairesinde tarafsız bir şekilde yapılması ve seçmenlerin oylarını hür bir şekilde kullanmalarının sağlanmasına dair bir telgrafları bütün vilayetlere göndermişti. BOA. DHİ. UM. EK.. D:114, G:39. Bununla birlikte mebus seçimlerinde halkın iradesine kanunsuz olarak müdahale edenlerin tutuklanarak haklarında kanuni işlem yapılması istemişti. BOA. DH. KMS. D:49-1, G:15.

gerçekleşen seçim ile ilgili incelemelerde bulunacağı bilgisini vermişti.³⁶ Bunun üzerine 20. Kolordu Kumandanlığı, Üçüncü Ordu Müfettişliği Erkan-ı Harbiye Riyaseti'ne bir rapor göndererek, İstanbul'dan tahkik heyetlerinin gönderileceğini ve bunların milli amaçlara aykırı tavır alması halinde gerekli hazırlık ve önlemlerin alınmasını istemişti.³⁷ Görüldüğü üzere teftiş heyetleri bile Mustafa Kemal'in gözünü korkutmamış aksine milli amaçlara aykırı hareket etmesi durumunda bu heyetlere karşı gerekli önlemlerin alınması emrini vermişti.

Bütün bu olaylar yaşanırken 10 Kasım 1919 tarihinde İzmit ve çevresindeki seçim bölgelerini teftiş edecek olan heyet İstanbul'dan hareket etti. Bu heyetin başkanlığını emekli I. Ferik Hurşit Paşa yaparken yanında Sadaret eski müsteşarı Emin ve temyiz mahkemesi azalarından Ömer Lütfi Beyler bulunmaktaydı. Aynı gün İzmit'e gelmiş olan bu heyet burada yapmış olduğu incelemelerden sonra yoluna devam etmişti.³⁸

Ancak teftiş heyetinin İzmit seçim bölgesine gelmesi de şikâyetlerin nihayet bulmasını sağlayamamıştı. Nitekim "ahaliden" imzasıyla Sadaret'e bir telgraf çekilerek şikâyetle bulunuluyordu. Telgrafta özetle; İzmit belediye heyetinin müntehib-i sani seçimini livayı teşkil eden diğer kazaların tamamının aynı anda seçimleri gerçekleştirememesinden doğan haksızlıklar dolayısıyla ertelediği şikâyeti dile getirilmiş ve seçimlerin zamanında yapılması için İzmit Mutasarrıflığı'na gerekli talimatın verilmesi istenmişti. Bunun üzerine Dâhiliye Nazırı Şerif Paşa, İzmit Mutasarrıflığı'na 12 Kasım 1919 tarihinde bir telgraf çekerek, ahaliden gelen bu şikâyetin tahkik edilerek neticenin kendisine bildirilmesini istemişti.³⁹

Her ne kadar Sadaret durumun tetkik edilerek neticenin kendisine bildirilmesini istese de bu şikâyet yersizdi. Çünkü ilçelerde müntehib-i sani seçimlerinin farklı zamanlarda yapılması birtakım itirazları da beraberinde getirmekteydi: Seçimi önce yapan ilçelerdeki sonuçlar diğer ilçeler tarafından öğrenildiği için sonrasında bu ilçelerdeki oylar gelen neticelere göre kullanılmakta, bu durum da haksızlığa yol açmaktaydı. Dolayısıyla müntehib-i sani seçimlerinin bütün ilçelerde eş zamanlı olarak yapılması son derece önemliydi. Zaten İzmit Mutasarrıfı Ali Suad Bey de 16 Kasım 1919 tarihinde Şerif Paşa'nın telgrafına, Adapazarı, Karamürsel ve Kandıra gibi kazalarda müntehib-i sani seçimleri tamamlanmadığı için şikâyetin yersiz olduğu cevabını vermişti.⁴⁰

Bununla birlikte İzmit mutasarrıfı Dâhiliye Nezareti'ne zaman zaman seçimlerle ilgili ayrıntılı bilgi de vermekteydi. Nitekim İzmit Mutasarrıflığı tarafından Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen bir telgrafta; İzmit merkezinde ve mülhakatındaki livalarda müntehib-i sani seçimlerinin süratle devam ettiği ve Yalova'daki seçimlerin sonuçlandığı bilgisi verilirken, Yalova'dan Amasya eski mutasarrıfı Sırrı Bey, Beyoğlu Bidayet Mahkemesi eski reisi Mehmed Vehbi, Karamürsel'de ise Hakkı Bey'le Bosnalı Ahmed Mithat Beylerin mebus seçildiği ifade edilmişti.

Buna karşılık Adapazarı seçimlerine fesat karıştırılmış olmasından dolayı seçimlerin iptal edildiği ve durumun kendilerine bildirilmiş olmasına rağmen herhangi bir neticenin kendisine ulaşmadığı ve Adapazarı'nda henüz seçimlere başlanmadığı bilgisi de aktarılmıştı.⁴¹ Adapazarı Kaymakamı Carım Fuat Bey ise İzmit mutasarrıfının vermiş olduğu bilgilerin aksine, Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta Adapazarı'nda seçimlere herhangi bir şekilde hile ve fesadın karışmadığı bilgisini vermişti. Bunun üzerine 16 Kasım günü

36 TİTE Arşivi, K:312, G:35 B:35-1; BOA. DH. ŞFR. D:104-155.

37 TİTE Arşivi, K:298, G:41 B:41-1.

38 Sofuoğlu, *Milli ...* 2006, s. 69.

39 BOA. DH. İUM. EK. 115-31.

40 BOA. DH. İUM. EK. 115-31; Seçimler bir günde bitirilemezse ertesi gün devam edecekti. Tüm ülke için geçerli bir seçim günü belirlenmemişti. Dolayısıyla 1919 seçimleri birkaç ay sürmüştü. Çavdar, *İleri ...*, 1981, s. 18.

41 BOA. DH. İUM. EK. 114-77.

Dâhiliye Nezareti, Fuat Carım'ın telgrafına karşılık olarak, İzmit Mutasarrıflığı'na yeniden bir telgraf çekerek, bölgedeki seçimlerin kanunlara uygun olarak tam bir serbestlik içerisinde yapılması ve sonucunun kendilerine bildirilmesi talimatını verecekti.⁴²

Görüldüğü üzere İzmit bölgesindeki seçimlerle ilgili birçok farklı haber dolaşmaktaydı. Bunun en önemli sebebi muhtemeldir ki İzmit bölgesinde birçok adayın varlığı ve bunun yanında milli mücadele taraftarlarının seçilmesi yönünde yapılan propaganda faaliyetlerinin diğer adaylar tarafından kabul edilmek istenmemesiydi.

25 Kasım 1919'da ise İzmit Yukarıpazar'dan imzasıyla bir başka şikâyet daha Dâhiliye Nezareti'ne ulaşmıştı. Şikâyette İzmit'in Yukarıpazar adlı mahallinde nüfusun 400'e yakın olduğu, ancak yalnızca 35 kişinin oy kullandığı ve bir bakkalın müntehib-i sani seçildiği, mahalledeki münevver seçmenlerin büyük bir kısmının oy kullanmadığı, hatta seçimlerden haberlerinin bile olmadığı bu nedenle İzmit seçimlerinin tahkike muhtaç olduğu dile getirilmişti. Bunun üzerine Şerif Paşa 29 Kasım'da İzmit Mutasarrıflığı'ndan konunun biran önce tetkik edilerek neticenin haber verilmesini istemişti. İzmit Mutasarrıflığı Dâhiliye Nezareti'nden gelen şikâyet üzerine konuyu incelemiş ve 7 Aralık 1919 tarihinde özetle; İzmit'in Yukarıpazar müntehib-i sani seçimlerinin kanunlar dairesinde icra edildiğini, bölgede ikamet eden vatandaşların büyük bir çoğunluğunun tezkere-i Osmaniye-yi ibraz etmedikleri için seçimlerde oy kullanamadıklarını, öte yandan mahalledeki vatandaşların büyük bir kısmının ziraatla meşgul olması dolayısıyla seçimlerde bu kişilerin de oy kullandığını, dolayısıyla bir bakkalın müntehib-i sani olarak seçilmesinin bu sebeple olabileceği⁴³ şeklinde cevap vermişti.

İzmit bölgesindeki seçimlerle ilgili bu şikâyetler sürerken Mustafa Kemal de bir taraftan ARMHC heyeti adına adaylığını koyan mebus adaylarının durumunu merak ediyor ve Birinci Fırka Kumandanlığı'ndan İzmit mebusluğuna adaylığını koyan Süreyya Bey'in muvaffak olup olamayacağını ve cemiyet namına adaylığını koyanlardan kimlerin kazanabileceğinin süratli bir şekilde bildirilmesini istiyordu.⁴⁴ Ali Fuat Paşa da Birinci Fırka Kumandanı Asım Bey'e yeniden bir telgraf çekmiş ve Eski İzmit Mutasarrıfı ve Sivas Milli Kongre Heyeti Umumiyesi azasından Süreyya Beyin seçilmesi için teşkilatın azami muavenette bulunmasını daha önceden istediğini, bu hususta yapılan çalışmaların durumunun bildirilmesini istemişti.⁴⁵ Mustafa Kemal ve Ali Fuat Bey'in suallerine Birinci Fırka Kumandanı Asım Bey'in nasıl bir cevap vermiş olduğu ile ilgili bilgileri, arşiv kayıtları ne yazık ki bize sunmamaktadır. Ancak, 14 Kasım günü Geyve telgrafhanesinden Heyet-i Milliye Reisi Hamdi imzasıyla Sivas'ta Heyet-i Milliye Riyaseti'ne gönderilen telgrafta, İzmit'teki mebus seçimlerinin sonuçlandığı ve Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye adına adaylıklarını koyan eski İzmit Mutasarrıfı Süreyya Bey'in, Amasya Mutasarrıfı Sırrı Beyin, kasaba ve ilmiye müdür sermuavini Ali Bey'in seçimi kazandıkları bildiriliyordu.⁴⁶ Bu durum elbette ki Mustafa Kemal için sevindirici bir haberdir. Çünkü ARMHC adına adaylığını koyan bütün adaylar İzmit'ten mebus seçilmişti. Özellikle seçilmesini çok arzu ettiği ve yoğun mesai harcadığı eski İzmit mutasarrıfı Süreyya Bey'in kazanmış olması onun için ayrı bir sevinç kaynağıydı. Fakat Ali Fuat Paşa'nın 18 Kasım tarihinde 23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfi Bey'e çekmiş olduğu şifreli telgrafta Süreyya Bey'in Kütahya'dan mebus seçilip seçilemeyeceğini sormuş olması ve Ömer Lütfi Bey'in de, 21 Kasım 1919'da Ali Fuat Bey'e, Süreyya Bey'in Kütahya'da tanınmadığından dolayı mebus olmasının pek de mümkün olmadığını bildiren cevabı⁴⁷ Süreyya Bey'in İzmit'ten mebus seçilemediğini gösterecekti. Zaten 7 Aralık 1919'da İzmit Mutasarrıfı Suad Bey Dâhiliye

42 BOA. DH. İUM. EK. 115-16.

43 BOA. DH. İUM. EK. 115-90.

44 ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:179, B:179-1.

45 TİTE Arşivi. K:312, G:41, B:41-1.

46 ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:195, B:195-1.

47 TİTE Arşivi. K:313, G:13, B:13-1.

Nezaretî'ne göndermiş olduğu telgrafta İzmit ve çevresindeki Rum ve Ermenilerden bir kısmının seçimlere iştirak ettiklerini⁴⁸ bildirdikten sonra, Amasya mutasarrıfı Sırrı, Sapancalı Hakkı Bey ve ilmiye ve vakfiye müdür muavini Ali Bey'in seçimler sonucu mebusluğu kazandığı bilgisini vererek kesin sonucu bildirecekti.⁴⁹

Mustafa Kemal'in bütün çabalarına rağmen Süreyya Bey İzmit'ten mebus seçilememişti. Ancak Mustafa Kemal, Süreyya Bey'i Meclis'te yanında görmek istiyor ve pes etmiyordu. 1908 seçim kanunnamesine göre mebus adayları en fazla 3 yerden aday olabilmekteydi. Dolayısıyla Süreyya Bey hem İzmit, hem de Kütahya'dan aday olmuş, ancak her 2 seçim bölgesinden de seçilememişti.

Seçimler tamamlanmış, ancak bazı mebuslar daha öncede ifade ettiğimiz gibi birkaç bölgeden aday olmuş ve iki hatta üç bölgeden mebus seçilmişti.⁵⁰ Fakat seçimlerde bir bölgenin mebusu olunabiliyordu. Bu nedenle farklı bölgelerden aday olup 2 veya 3 bölgeden de seçimi kazanan mebuslar bir seçim bölgesini tercih etmek durumundaydı. Böyle olunca da bazı vilayet ve livalarda yeniden bir mebus seçilmesi gereği doğdu. Bu durum Mustafa Kemal'in Süreyya Bey ile ilgili planlarını uygulaması açısından bir fırsat doğurmuştu: 1919 seçimlerinde Hamdullah Suphi Bey hem Antalya hem de Saruhan'dan mebus adayı olmuş ve her iki yerden de seçimi kazanmıştı. Suphi Bey'in Antalya mebusluğunu kabul etmesi üzerine, Saruhan livasında yeniden seçimler yapıldı ve yapılan yeni seçimi Süreyya Bey kazandı. Böylelikle seçilmesi için yoğun çaba sarf ettiği yakın silah arkadaşı Süreyya Bey de mebus seçilerek Meclis'e girmiş oluyordu.⁵¹

İzmit'te ise kesin sonuçlar belli olmuştu. Nitekim 23 Aralık 1919 tarihinde İzmit Mutasarrıflığı tarafından Sadaret'e gönderilen yazıda İzmit'te seçimlerin tamamlandığı ve mebusların mazbatalarının hazırlanarak sadarete gönderildiği ifade ediliyordu.⁵² Mebusan seçimleri sonrası mebuslar ile Ankara'da toplanmayı düşünen Mustafa Kemal Paşa 18 Aralık 1919'da Sivas'tan Ankara'ya hareket edecek, 29 Aralık günü de Ankara'ya ulaşacaktı.⁵³ Mustafa Kemal Paşa "siyasi hadiselerle daha yakın" olmak amacıyla İstanbul ile demiryolu bağlantısı olan Ankara'yı merkez seçecekti. Ankara artık "milli hareketin merkezi" olmuştu. Bu sebeple Mustafa Kemal Paşa, vilayet ve sancaklardan seçilen mebusları İstanbul'a gitmeden önce görüşmek üzere Ankara'ya davet ediyordu. Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya gelen mebuslarla teker teker görüşüyor ve buradan İstanbul'a gidecek olan mebuslara Meclis'te fikir birliğine sahip güçlü bir grup kurmaları gerektiğini, Misak-ı Milli'nin ilan edilmesini ve kendisinin de Meclis başkanı seçilmesi için çalışılmasını istiyordu.⁵⁴ Daha önce de ifade ettiğimiz gibi İzmit bölgesinden 3 mebus seçilmişti. Bu mebuslar ve hal tercümeleri şu şekildeydi:

Hüseyin Sırrı Bellioğlu: 1876 yılında Lefkoşa'da doğmuştur. Babası eşraftan Nuri Bey, annesi ise ev hanımı olan Ayşe Hanım'dır. Sırrı Bey eğitim hayatı için İstanbul'a gitmiş ve Mülkiye Mektebi'ne girmiştir.

48 Aslında Rum ahali seçimlere Patrikhaneden almış oldukları talimat üzerine katılmama kararı almışlardı. Ancak İzmit bölgesinde bazı Rumların seçimlere katıldığını da görmekteyiz. BOA. DH. KMS. D:56-1, G:49.

49 BOA. DH. İUM. 115-88.

50 1877'den 1961 yılına kadar olan süreçte yapılan milletvekili seçimlerinde, mebus adayları birkaç bölgeden mebus adaylığını koyabilmekteydi. Bu sistem 1961 tarihinde çıkarılmış 306. sayılı seçim kanunu ile son bulmuş ve 1983 yılında çıkarılan 2839 sayılı seçim kanunu ile mebus adaylarının birden çok vilayetten aday olabilme hakkı yasaklanmıştır. Erol Tuncer, *Osmanlıdan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, Ankara, 2003, s. 145.

51 Vicdan Öztürk, "İbrahim Süreyya Bey (Yiğit)'in Hayatı ve Parlamenter Faaliyetleri", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/5 Spring, p. 631-643, Ankara 2013, s. 637.

52 BOA. DH. İUM. EK. 116-41.

53 BOA. DH. KMS, 53-4/21.

54 Tansel, Atatürk... 1965, s. 48.

Ancak 1897 yılında padişah aleyhtarı olduğu gerekçesiyle 11 ay tutuklu kalmış ve Mülkiye Mektebi'ni yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Fransızca ve Rumca bilen Sırrı Bey, Nafia Kâtipliği, Kastamonu Belediyesi sandık emini, Belediye Başkâtipliği, Zonguldak, Mudurnu, Düzce ve Adapazarı Kaymakamlığı, Kербela ve Amasya Mutasarrıflığı görevlerinde bulunmuştur.⁵⁵ Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra Amasya'ya gelen İngiliz komutanının isteklerini yerine getirmedeğinden dolayı 16 Mart 1919 tarihinde İstanbul Hükümeti tarafından işten el çektirilmiş ve bir süre tutuklu kalmıştır. İzmit'e gelerek, Kuva-yi Milliye safında yer alan⁵⁶ Sırrı Bey son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda IV. Dönem İzmit mebusu seçilmiştir.⁵⁷ 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un işgal edilmesi ve Meclis-i Mebusan'ın kapatılmasıyla birlikte Ankara'ya gelerek 23 Nisan 1920 TBMM 1. Dönem açılışına katılmış ve İzmit milletvekili olarak Meclis'te yer almıştır.⁵⁸ 1931 seçimlerinde tekrar İzmit (Kocaeli) milletvekili olmuştur.⁵⁹ Hükümet aleyhine tahrik ve hükümetin manevi kişiliğine hakaret suçundan 1941 yılında tutuklanmış ve dokuz yıl hapse mahkûm edilmiştir. 31 Temmuz 1949 tarihinde cezasını tamamlayarak salıverilmiştir.⁶⁰

Son Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin 12 Ocak 1920 tarihindeki açılışında hazır bulunan mebuslar arasında Hüseyin Sırrı Bey de bulunmaktaydı.⁶¹ Sırrı Bey, *Zat-ı Hazreti Padişahiye ve vatanıma sadakat ve Kanun-ı Esasi ahkâmına ve uhdeme tevdi olunan vazifeye riayetle hilafından mücanebat eyleyeceğime vallahi diyerek ant içti.*⁶² Böylece, yaklaşık üç ay sürecek olan ve Osmanlı tarihinin son meşruti hareketini temsil edecek olan Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda çalışmalarına başladı. Son Osmanlı Mebusan Meclisi çok kısa süreli olmasına rağmen, İzmit mebuslarından Sırrı Bey Meclis'in hemen hemen bütün oturumlarına katılma noktasında duyarlı davranmıştır.⁶³ 5. şubenin bir encümeni olduğu için Meclis'teki birçok mebusun intihabının onayını aynı zamanda kabul ederek Meclis onayına sunmuştur.⁶⁴ İzmit mebusları arasında belki de en aktif rol oynayan Sırrı Bey olmuştur. Misak-ı Milli'nin ilanının gerçekleştiği gün Meclis'te yer almıştır.⁶⁵

Hüseyin Sırrı Bey

55 TBMM Albümü, 1920-1950 Cilt I, Ankara 2010, s. 37.

56 Enver Konukçu, "Adapazarı Kaymakamı Tahir (1919-1920)", ATAM Dergisi, Cilt XIII, Temmuz, Sayı 38, 1997, s. 524.

57 MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 26 Ocak 1920, s. 24

58 TBMM, Devre:1, Cilt:1, İçtima:1, 23 Nisan 1920, s. 3.

59 TBMM, Devre:4, Cilt:1, Birinci inikat, 4 Mayıs 1931 s. 11.

60 Enver Konukçu, *Adapazarı ...* 1997, s. 524

61 MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 12 Ocak 1920, s. 2.

62 Erol Kaya, *Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Samsun 1997, s. 238.

63 MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 23 Şubat 1920, s. 181.

64 MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 26 Şubat 1920, s. 203.

65 MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 17 Şubat 1920, s. 143-146.

Ali Bey: 1875 yılında Batum'da doğan Ali Bey, Hasan Bey ve Sultane Hanım'ın oğludur. İstanbul Darüşşafaka mezunu olan Ali Bey iyi derecede Fransızca bilmektedir. Asıl mesleği öğretmenlik olan Ali Bey sırasıyla Rüşumat Emaneti kâtipliği, Adapazarı azınlık okulunda öğretmenlik, İzmit ilköğretim okulu öğretmenliği, vakıf ilim kurumları müdürlüğü, Evkaf Nezareti ilim kurumları müdür muavinliği görevlerinde bulunmuştur. 21 Şubat 1959 yılında vefat etmiştir.⁶⁶

Milli Mücadele döneminin en ateşli yıllarında ARMHC'den İzmit Mebusluğuna aday olmuş ve İzmit'in 3 mebusundan biri olarak Meclis'e girmeyi başarmıştır.⁶⁷ Son Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin 12 Ocak 1920 tarihindeki açılışında hazır bulunan mebuslar arasında Ali Bey de yer almıştır.⁶⁸ Mebusluğu diğer İzmit mebusları gibi Meclis'in 26 Ocak 1920 tarihli oturumunda oy birliği ile kabul edilmiştir.⁶⁹ Mecliste dördüncü şube azalığına seçilmiş olan Ali Bey bölgelerinden mebus olarak seçilen mebuslarının mebusluklarının onaylanmasına karar verenlerden biri olmuştur.⁷⁰

Sapancalı Hakkı Bey: İttihat ve Terakki üyesi olan Hakkı Bey, Osmanlı tarihinde son derece önemli olan Bab-ı Ali baskını düzenleyenler arasında yer almıştır. Milli Mücadele döneminde ise son Osmanlı Mebuslar Meclisi'ne İzmit'ten mebus olarak seçilmiştir. Meclis'in 12 Ocak günkü açılışında hazır bulunanlar arasında yer almış ve şubeler için yapılan aza seçiminde ikinci şube azası seçilmiştir.⁷¹ Meclis'in 26 Ocak günkü oturumunda mebusluğu onaylanan Hakkı Bey,⁷² mebuslar arasında birleştirici ve ılımlı bir siyaset takip etmiştir. Meclis başkanının 31 Ocak 1920 günkü seçimi sırasında 116 mebus oylamaya katılmış, Reşat Hikmet Bey 58, Celâlettin Arif Bey 47, Mustafa Arif Bey 7, Hüseyin Kâzım Bey 2, Cami Bey 2, Celâl Hikmet Bey 1 ve 1 de kararsız oy kullanılmıştı. Meclis reisi seçilmesi için katılan mebusların yarısının bir fazlası alınmadığı için üçüncü defa seçim yapılması gerekiyordu. Bu esnada söz alan İzmit mebusu Hakkı Bey: *"reyler dağılıyor. Hâlbuki reisimizin ekseriyet-i azime ile intihab edilmesi münasiptir. Bunun için bu intihabı tehir ederek, arkadaşlar arasında anlaşalım efendim."* demiş; ancak talebi karşılık görmemişti.⁷³

Sonuç

Anadolu'nun içlerine açılan bir kapı konumunda olması sebebiyle Milli Mücadele hareketi içerisinde son derece stratejik bir öneme sahip olan İzmit Sancağı, Mustafa Kemal ve kurmaylarının başlattığı vatan müdafaasına karşı kayıtsız kalmamış ve bu hareketin ilk aşamasından itibaren Mustafa Kemal ile ortak hareket etme kararı almıştır. Damat Ferit Paşa'nın istifasının ardından, Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin iktidara gelmesi ve sonrasında seçim kararının alınmasıyla birlikte İzmit'te de hareketli bir seçim yaşanmıştır. Osmanlı'nın son Meclisi'ni oluşturacak olan bu seçimde, Mustafa Kemal bütün Anadolu şehirlerinde olduğu gibi İzmit'te de ARMHC üyelerin seçimleri kazanması yönünde telkinlerde bulunmuş ve bu telkinler büyük oranda işe yaramıştı. Nitekim 1919 seçimlerinde İzmit seçim bölgesinden seçilen üç aday da, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri olmuştur. Mustafa Kemal'in İzmit'ten aday gösterdiği Süreyya Bey seçimleri kazanamamış olsa da Mustafa Kemal daha sonra Süreyya Bey'i Saruhan'dan mebus seçtirmeyi başarmıştır.

66 TBMM Albümü, 1920-1950 Cilt I, 2010, Ankara, s. 210.

67 ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:195, B:195-1.

68 MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 12 Ocak 1920, s. 2.

69 MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 26 Ocak 1920, s. 24.

70 MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 22 Ocak 1920, s. 12.

71 MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 12 Ocak 1920, s. 2-3.

72 MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 26 Ocak 1920, s. 24.

73 MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 31 Ocak 1920, s. 50.

KAYNAKÇA

- Akin, Rıdvan, *TBMM Devlet (1920-1923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkleri ve İdare*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- Akkılıç, Yılmaz, *Kurtuluş Savaşında Bursa*, Bursa, 1997.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:15, G:34, B:34-1.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:113, B:113-1.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:129, B:129-1.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:141, B:141-1.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:179, B:179-1.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:195, B:195-1.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:265, B:265-1.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:52, B:52-1.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:52, B:52-2.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:93, B:93-1.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:19, G:95, B:95-1.
- Bıyıklıoğlu, Tevfik, *Atatürk Anadolu'da*, (1919-1921), Ankara, 1959.
- Bilgin, Taner, *Milli Mücadele Döneminde Bilecik*, Sakarya Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya, 2012.
- BOA DH. İUM. EK. 115-31.
- BOA. DH. İUM. 115-88.
- BOA. DH. İUM. EK. 115-90.
- BOA. DH. İUM. EK. 114-77.
- BOA. DH. İUM. EK. 115-16.
- BOA. DH. İUM. EK. 116-41.
- BOA. DH. KMS, 53-4/21.
- BOA. DH. KMS. D:49-1, G:15.
- BOA. DH. KMS. D:56-1, G:49.
- BOA. DH. ŞFR. D:104-155.
- BOA. DH.İUM.EK. D:114, G:39.
- Çavdar, Tevfik, "İleri Gazetesinde 1919 Seçimleri", *TODAİE Amme İdaresi Dergisi*, C.14, Sayı:2, Ankara, 1981.
- Çavdar, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, İmge Kitabevi, Ankara, 2004.
- Demirel, Ahmet, *İlk Meclisin Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- Dumont, Paul, *Mustafa Kemal*, Çev: Zeki Çelikkol, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- Goloğlu, Mahmut, *Üçüncü Meşrutiyet*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
- İkdam Gazetesi, 18 Ekim 1919.
- İkdam Gazetesi, 19 Ekim 1919.
- İleri Gazetesi, 3 Kasım 1335.
- Kansu, Mazhar Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. 2, Ankara, 1998.
- Karlı, Ercan, *Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet*, Geçit Yayınları, İstanbul, 2004.
- Kaya, Erol, *Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Samsun, 1997.
- Konukçu, Enver, "Adapazarı Kaymakamı Tahir (1919-1920)", *ATAM Dergisi*, Cilt XIII, Temmuz, Sayı 38, 1997.
- MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 12 Ocak 1920, s.2.
- MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 12 Ocak 1920, s.2-3.
- MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 17 Şubat 1920, s.143-146.
- MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 22 Ocak 1920, s.12.
- MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 23 Şubat 1920, s.181.

- MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 26 Ocak 1920, s.24.
- MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 26 Şubat 1920, s.203.
- MMZC. Devre:4, Cilt:1, İçtima:1, 31 Ocak 1920, s.50.
- Öztürk, Vicdan, "İbrahim Süreyya Bey (Yiğit)'in Hayatı ve Parlamenter Faaliyetleri", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/5 Spring, p. 631-643, Ankara, 2013.
- Selvi, Haluk, *Milli Mücadele'de Erzurum (1918-1923)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.
- Sofuoğlu, Adnan, *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay. Ankara 2006.
- Şahingöz, Mehmet, *Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası ve Tepkileri*, Ankara, 2001.
- Tansel, Selahattin, *Atatürk ve Kurtuluş Savaşı (1919-1922)*, Türkiye Vakıflar Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1965.
- TBMM Albümü, 1920-1950 Cilt I, 2010, Ankara, s.210.
- TBMM Albümü, 1920-1950 Cilt I, 2010, Ankara, s.37.
- TBMM, Devre:1, Cilt:1, İçtima:1, 23 Nisan 1920, s.3.
- TBMM, Devre:4, Cilt:1, Birinci inikat, 4 Mayıs 1931 s.11.
- TİTE Arşivi, K:21, G:40 B:40-1.
- TİTE Arşivi, K:24, G:34 B:34-1,3.
- TİTE Arşivi, K:298, G:41 B:41-1.
- TİTE Arşivi, K:306, G:32 B:32-1.
- TİTE Arşivi, K:308, G:71 B:71-1.
- TİTE Arşivi, K:309, G:2 B:2-1,2.
- TİTE Arşivi, K:309, G:67 B:67-1.
- TİTE Arşivi, K:31, G:95, B:95-1.
- TİTE Arşivi, K:310, G:5 B:5-1.
- TİTE Arşivi. K:13. G:17, B:17-1,2.
- TİTE Arşivi. K:18, G:87, B:87-1.
- TİTE Arşivi. K:308, G:48 B:48-1.
- TİTE Arşivi. K:309 G:37, B:37-1.
- TİTE Arşivi. K:309, G:71 B:71-1.
- TİTE Arşivi. K:312, G:35 B:35-1.
- TİTE Arşivi. K:312, G:41 B:41-1.
- TİTE Arşivi. K:313, G:13, B:13-1.
- Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler, (Mütareke Dönemi) C.II*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- Tuncer, Erol, *Osmanlıdan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, Ankara, 2003.
- Türkgeldi, Ali Fuat, *Görüp İşittiklerim*, Ankara, 1952.
- Vakıf Gazetesi, 3 Ekim 1919.
- Yücel, M. Serhan, *Türkiye'nin Siyasal Partileri (1859-2006)*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006.